

γάνα

Κυριακή, 17 Φεβρουαρίου 2013
5:58 πμ

Σημασία

Η καπνιά που επικάθεται σε σκευή που μπαίνουν κατευθείαν σε αναμμένη φωτιά με ξύλα ή κάρβουνα. Επειδή χρησιμοποιούσαν την κάπνα για να μουντζώσουν, δηλ. να μουτζουρώσουν, το διαπομπευόμενο η λέξη κατά συνεκδοχή σημαίνει και την διαπόμπευση.

Ετυμολογία

Στα αρχαία ελληνικά το ρήμα **γανωω** έχει τελείως αντίθετο νόημα από το την μουντζούρα, τη γάνα.

Σημαίνει καθιστώ κάτι λαμπρό, γυαλίζω, ειδικότερα στιλβώνω με κασίτερο, από όπου η γάνωσες και ο γανωτής (κοινώς γανωτζής) ο οποίος επικασσιτερώνει το χάλκινο σκεύος (το χάλκωμα).

Ο επαγγελματίας αυτός γανώνει τα χαλκώματα και τα καθίστα λαμπερά από μέσα, απέξω παραμένει η κάπνα και ο γανωτής γίνεται κατάμαυρος, μουντζουρώνεται.

Πιθανόν η γάνα να προήλθε έμμεσα από το μουντζουρωμένο γανωτή παρά από το αρχαίο γανάω. Τα ξερά ξυλά για κάψιμο λεγόντουσαν **καγκάνα** και το ρήμα **καγκαίνω** σήμαινε αποξηραίνω. Από την περιγραφή που κάνει ο Μαρτιάλης (βλ. [Παρακάτω](#)) συμπεραίνεται ότι ήταν κάτι σαν ξυλοκάρβουνα, άρα ξερά (καγκανιασε η γλώσσα μου) και μαύρα (της καγκανα> της γάνας, ασβόλης, μούντζας)

*... και διηθήσας έκ τῶν γιγάρτων ἔμβαλε τό γλεῦκος εἰς ἕτερον ἀγγεῖον **γεγανωμένον** τῷ κασιτέρῳ· ἔστω δέ μεγα, ὥστε και εις το ...*

Αετιος - Ιατρικά 12.55

Όμως η λέξη **γάνος** σημαίνει λαμπρότης αλλά καμάρι (joy, pride). Ο Αισχύλος στον Αγαμέμνονα (στ. 579) το αναφέρει για τα λάφυρα = αρχαίον γάνος = αρχαία λαμπρότης, καμάρι.

*“Τροίαν’ ἔλόντες δὴ ποτ’ Ἀργείων στόλος
θεοῖς λάφυρα ταῦτα τοῖς καθ’ Ἑλλάδα
δόμοις ἐπασσάλευσαν **ἀρχαῖον γάνος**.”*

Παράγωγα

Γανωτής

Ο γανωτής από το γανώω με το επαγγελματικό επίθημα -της (κατά τα σαρωτής, μπαλωματής, πωλητής, κλπ). Από επίδραση του τουρκικού επιθέματος -ci έγινε γανωτζής. Οι τούρκοι τον λένε καλαϊτζή. Έδωσε και τα συχνά επώνυμα Καλαϊτζής, Καλατζής, κα.

Γάνωμα

Η ενεργεία του γανώματος αλλά και στον πληθυντικό γανώματα λέγονται, κατά συνεκδοχην, όλα τα σκευή που χρειάζονται γάνωμα δηλ. τα μαγειρικά (τηγανιά, κατσαρόλες, μπρίκια κλπ). Επειδή είναι από χαλκό και χρειάζονται γάνωμα. Με την ίδια λογική λέγονται και χαλκώματα. Ο χαλκωματάς ή χαλκιάς είναι ο κατασκευαστής χαλκωμάτων, ο αρχαίος χαλκεύς.

Φράσεις

Του παλουκιού και της γάνας

Ανάλογη της συνηθέστερης **του σχοινοῦ και του παλουκιού**. Λέγεται για να περιγράψει άτομο ή άτομα εγκληματικού χαρακτήρα. Άτομα για τα όποια αξίζει η τιμωρία της διαπόμπευσης .

Μια άλλη σκέψη: να ήταν "**της κάννας**" (ή κάννης= καλαμιού) όργανο για δαρμό. Βλ. Ματθ. 27:30 και *εμπτύσαντες εις αυτόν έλαβον τον κάλαμον και έτυπτον εις την κεφαλήν αυτού*)

Ηπιότερης μορφής φράσεις με ανάλογη σημασία είναι η **κάθε καρυδιάς καρύδι και λυτοί και δεμένοι**.

Ψηλός άντρας σαν άγγελος, κοντός μπομπή και γάνα

Η εμφάνιση ενός υψηλού είναι πιο εντυπωσιακή.

Δες το υπογλώσσιο #81 [ΥΨΟΣ](#)

Για τους κοντούς θρυλούνται άλλα απόκρυφα και μυστικά χαρίσματα.

Γάνιασε η γλώσσα μου

Μίλησα πάρα πολύ (συνήθως προκειμένου να επιτύχω κάτι ή να πείσω κάποιον).

Ο Σταματάκος το λέει επίχρισμα της γλώσσας (Βλ. όμως [ΚΑΓΚΑΝΟΣ](#)). Ο δε Τριανταφυλλίδης εξηγεί και την δημιουργία του: "το λευκό επίχρισμα της γλώσσας που οφείλεται συνήθως σε δυσπεψία".

Όμως η δυσπεψία δεν μας κάνει να μιλάμε πολύ, μάλλον δεν θέλουμε ή δεν μπορούμε να μιλήσουμε. Άρα η ερμηνεία είναι αφελής και επιπόλαιη.

Μια ετυμολογική εκδοχή

Μάλλον όμως προέρχεται από το αρχαίο γανόω (λαμπρύνω, λάμπω, γυαλίζω) και το γάνωμα που επιφέρει γυάλισμα. Το γυάλισμα δημιουργείται από την τριβή. Μεταφορικά λοιπόν σημαίνει η γλώσσα μου κινήθηκε τόσο πολύ που γυάλισε. Με την ίδια ακριβώς σημασία λέμε το **μάλιασε*** η γλωσσά μου που οι Κουκουλες και Κριάρι σωστά αποδίδουν στο **ομάλωσε η γλώσσα** μου δηλαδή έγινε λεία από την συχνή χρήση. Εξ άλλου το ρήμα λειαινώ (ενεργητική φωνή) και λειαινομαι (παρ.φων. Αμτβ) σημαίνει γίνομαι λείος (από την χρήση): έλειωσαν τα παπούτσια μου, τα ρούχα μου.

Προσοχή να μην παρετυμολογηθεί από το λειώνω της ΝΕ που σημαίνει τήκομαι. Πχ.

Έλειωσε το βούτυρο, ρίξε τ' αβγά.

Συμπέρασμα: το **μαλιασε** < ομάλωσε, ομαλός, ιστορικά πρέπει να γράφεται με ένα λ και το λειώνω με ει και όχι λιώνω (λιγώνω από το λίγος).

Βλ. Επιτομή Λεξικού Κριαρά στο λήμμα **μαλώνω** που ετυμολογεί από το *ομαλώ -ώνω <επίθ. ομαλός.

Επισης και [Αναφ. 3](#)

---

*) από το μσν ομαλώνω (εκ του αρχ ρ Ομαλύνω και ομαλίζω) > **μαλώνω** καθιστώ κάτι λείο ομαλό και επομένως ωραίο και σωστό. Μεταφορικά απέκτησε και την έννοια του **επιπλήττω**, μέμφομαι κάποιον προκειμένου να τον συνετίσω. Μάλιστα πολλές φορές **μαλώνω** με τρόπο βίαιο και προκαλώντας την αντίδραση του άλλου, τότε είναι δηλαδή που **μαλώνουμε**, πιανόμαστε, ερχόμαστε στα χέρια!

Άλλη ετυμολογική εκδοχή

Στο 9706 του Anthony RICH , **Dictionnaire des antiquités romaines et grecques**: P.

Didot:1861 , διαβαζουμε στο λημμα ΑΚΑΠΝΑ,

εννοειται Ligna ΞΥΛΑ (ακαπνα; Παρα ποιηταις **δανά, κάγκανα**). Το καυσόξυλα που, μετα απο επεξεργασία αποξήρανσης , δεν αποδιδουν καπνο καιόμενα.

Οι τρεις μεθοδοι της προπαρασκευης

Με αφάιρηση του φλοιού, και στη συνέχεια με βύθιση επι μακρον χρόνο σε νερό, και τελικά με το πλήρες στεγνωμα πριν από τη χρήση (Θεοφραστος. Hist Plant, xv, 10.):

Με εμβάπτιση σε λάδι ή με κατακάθια του πετρελαίου, ή με έκχυση πετρελαίου επιφάνειά του (Κάτων, R. R. 130, Πλίνιος Φυσικη Ιστορία . XV, 8)

Με ξήρανση και σκληρύση σ τη φωτιά μέχρι πουνα χασει το μεγαλύτερο μέρος της υγρασίας του,χωρίς όμως να μειωθεί εξ ολοκλήρου η περιεκτικότητα σε άνθρακα. Τα τελευταία είδη ξύλο ειχαν την ειδική ονομασία coda ή coctilia (Μαρτιάλης. Ep XIII, 15).

Ο **κάγκανος** σημαινει ξηρος (απαντα στον Ομηρο Ιλιαδα 21.364 και Οδύσσεια 18.308) αλλα και στον Ησύχιο

καγκαίνει· θάλπει. ξηραίνει Α
κάγκανα ξύλα· ξηρά Απ. έλαφρά
καγκαλέα· κατακεκαυμένα

Απο το ρημα **καγκαίνω**, parch, dry, [Hsch.](#):—ή κάγκω, μεταφ. in Pass., καγκομένης· ξηρᾶς τῷ φόβῳ (cf. αὔος), Id. (Cf. κέγκω.)
LSJ Liddel-Scott-Jones Greek - English Lexicon

Αλλά και ο Σταματάκος λέει **κάγκανος**, ον (καίω) κατάλληλος πρός καῦσιν, κατάξηρος.[261](#)

Σήμερα λεμε **γκαγκανιασμενο** καποιον πολυ ηλιοκαμένο η μελαχροινο.

Πολυ πιθανο να λεγαμε **καγκανιασε** η γλωσσα μου δηλ. Ξεραθηκε η γλωσσα μου. Αυτο συμβαινει οταν μιλαμε πολυ. Μετα το καγκανιασε εχασε το «κα » και εγινε γκάνιασε Πχ. Βλεπετε στην Βουλη που σε καθε ομιλητη φερνει καποιος βουλιμικος υπαλληλος ενα νεο ποτηρι νερο.

Μετα το **καγκάνιασε** παρετυμολογηθηκε απο το **γάνιασε** που δεν εχει σχεση με την πραγματικότητα.

Το συνωνυμο **δανός** δειχνει καλη ποιότητα ξυλου και το **ουτιδανός** μεταφ. δειχνει τον αχρηστο ανθρωπο. (ουχι δανός)

πῦρ τ' εὔ νηῆσαι διά τε ξύλα δανὰ κεάσσαι,
ΟΜΗΡΟΥ Οδύσσεια 15 322

Γανωμένο λαρύγγι

Λέγεται για λαίμαργο άνθρωπο που τρώει το φαγητό μέσα από την κατσαρόλα αδιαφορώντας αν θα καεί.

Συνώνυμα

Ασβόλη,
κάπνα,
μούντζα

Επωνυμα

Καλατζής
Καλαϊτζής
Χαλκιάς
Γανωτής
Γιαννίλος < γανίλος με επιδραση από το Γιαννης

Αναφορές

1

---300---

γάννα

- 1) δημ. κ. γανάδα, γανιάδα, γανίλα τό έκ νόσου επι τής γλωσσης επίχρισμα, τό γλιτζιασμα της γλώσσας καί η εξ αυτού δυοάρεστος γευσις
- 2) ή σκωρία τών άγανώτων χαλκωμάτων, Ιός,χαλκάνθη
- 3) ή άσβόλη ΙΙ γεν, ή μουντζούρα : έπιασε στή μηχανή καί γιόμισε γάνες·
- 4) μτφ. Η διαπόμπευσις, τό πόμπεμα : φρ. Πήρε γάννα (διεπομπεύθη)* ΙΙ συνεκδ. έπι προα. ό εξώλης, ό διαπομπεύσεως άξιος γεν. πάν τό βδεχυκτόν, τό καταφρονήαεως άξιον.*βλ. παροιμία Ψηλός άντρας σάν άγγελος, κοντός μπομπη καί γάννα.

Πβλ. Φραση **Γάνιασε η γλωσσα μου** και κατά παρετυμολογια **μάλλιασε η γλωσσα μου.**
300

2

---9257.248---

γανωτός, ή, όν, (γανώω) *tipped over*, as a vessel. ΡΟΡΗ.

Сег. 72. 466, 15. 676.

3

γανάδα, η· η σκουριά των χάλκινων σκευών και μτφ. το στέγνωμα του στόματος, επειδή δίνει την αίσθηση ότι στρώνεται με κάποια ουσία, η αγανάκτηση, δεσ **γανιάζου**, έβγαλα γαναδα να λεου κι να λέου, αλλ. Μπακιρράδα [δες γανώνου], γανιάζου· ρ., γάνιαζα, γανιαχja, διψώ πολύ, στεγνώνει το στόμα μου και αισθάνομαι σαν να στρώνεται με κάποια ουσία, όπως η γάννα για τα χάλκινα σκεύη, [γανώνου].
γανουτσής, ο γανωτής, [γανώνου].

Νίκος Πασχαλούδης - [Λεξικό Νιγρίτας](#)

4

---265---

γανάω (γάνος), Επικ. γ' πληθ. γανόωσι, μτχ. γανώνων, -όωσα, γυαλίζω, στίλβω, λάμπω, ακτινοβολώ, λέγεται για μέταλλα, σε Όμηρ.· έπειτα, όπως το Λατ. nitere, δείχνω λαμπρός, φωτεινός, θαλερός, ζωηρός, έγεται για κήπους, σε Ομήρ. Οδ.

γάνος [ά], -εος, τό, στυλινότητα, λαμπρότητα, φωτεινότητα· χαρά, ευθυμία, φαιδρότητα, υπερηφάνεια, υψηλοφροσύνη, σε Αισχύλ.· λέγεται για το νερό, διόσδοτον γάνος, καθώς και για την ναζωογονητική βροχή, στον ίδ.· γάνος αμπέλου, λέγεται για το κρασί, στον ίδ.

γανόω, μέλ. -ώσω, κάνω κάτι λαμπρό, γυαλίζω -

Παθ., είμαι γεμάτος από ευτυχία, αγάλλομαι, σε Αριστοφ.· μτχ. Παθ. παρακ. γεγανωμένος, όπως το Λατ. nitidus, εύχαρις, εύθυμος, κεφάτος, σε Πλάτ.

Κυπριακές παραδοξότητες

Γανάρα (ή): τὸ πρόσωπον μετὰ τοῦ στόματος· νὰ γυρίσῃ ἡ γανάρα σου νὰ φᾶ τὴν κάραν σου. Ἑ. μισθορ. τύφλα· στραβάρα μου καὶ γανάρα μου. Ἴδε γανώνω.

Γανώνω: κλείω τοὺς ὀφθαλμούς τινος, τυφλώνω τινά, ἀπατώ ἄορ. ἐγάνωσα· με' στράωσεν καὶ με' γάνωσεν καὶ μοῦ τὸ πούλησεν. — ἦρτεν καὶ με' γάνωσεν. Ῥίζα δ' αὐτοῦ εἶνε ἡ αὐτὴ τῆ τοῦ ἀρχ. γανώω: λαμπρύνω· Ἑ. γανώνω ἡμέτ. ἐκ ταύτης δὲ τῆς σημασίας προῦκυψεν ἡ Κυπριακὴ, ἣτις δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ἑλλ. λεξικοῖς.

[9453.263.\[323\]](#)

Εἶναι προφανῆς ἡ συγγενεῖα τοῦ γανώνω μετὰ τὴν διαπομπέωση.

Ακατανόητη ἡ συνδεσὴ γανάρα μετὰ τὸ πρόσωπο.

Τὸ ἀρχαῖο γανω εἶναι ἀσχετο.

Παροιμιες

Καὶ αὐτὸς τῆς πομπῆς, καὶ κίβος τῆς κάννας.— The one deserves the pillory, the other the galleys:— To bad men who have similar dispositions.

ἢ «τῆς γάννας»

Εἶναι καὶ οἱ δύο τοῦ ἰδιοῦ φουράματος [9213.61\[80\]](#)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

261

Συγγραφέας:Ι. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

Τίτλος: ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Εκδότης:ΦΟΙΝΙΞ

Έτος:1972

Θέση:

265

Τίτλος: ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Συγγραφέας: Henry George Liddell. Robert Scott.

Εκδότης:ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ

Έτος:2007

300

Τίτλος: ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Συγγραφέας: ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

Εκδότης:ΔΟΜΗ

Έτος:1953

9213

Τίτλος: A dictionary of modern Greek proverbs

Συγγραφέας: Alexander Negris

Εκδότης: CLARK

Έτος: 1831

9453

Τίτλος: ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ - Η ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΓΛΩΣΣΑ

Συγγραφέας: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Εκδότης: Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Έτος: 1868

7/8/2014